גמ' ולמה *שמונה עשרה אמר ריב"ל כנגד שמונה עשרה מזמורים שכתוב מראשו של תילים עד °יענך ה' ביום צרה אם יאמר לך אדם תשע עשרה הן אמור לו °למה רגשו גוים לית הוא מינהון מכאן אמרו המתפלל ולא נענה צריך תענית א"ר מנא רמז לת"ח שאדם צריך לומר לרבו תשמע תפילתך אמר רבי סימון כנגד י"ח חוליות שבשדרה שבשעה שאדם עומד ומתפלל [א] צריך לשוח בכולן מה טעם °כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך אמר רבי לוי כנגד י"ח אזכרות שכתוב °הבו לה' בני אלים אמר רבי הונה [ב] אם יאמר לך אדם *תשע עשרה אינון אמור לו של מינים כבר קבעו חכמים ביבנה התיב ר"א ב"ר יוסי קומי ר' יוסי והא כתיב °אל הכבוד הרעים א"ל והתני כולל של מינים ושל פושעים במכניע זדים ושל זקנים ושל גרים במבטח לצדיקים ושל דוד בבונה ירושלים אית לך מספקא לכל חדא וחדא מנהון אדכרה רבי חנינא בשם רבי פנחס כנגד י"ח פעמים שאבות כתובים בתורה אברהם יצחק יעקב אם יאמר לך אדם י"ט הם אמור לו °והנה ה' נצב עליו לית הוא מינהון אם יאמר לך אדם י"ז הם אמור לו °ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק מינהון רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יוחנן כנגד י"ח ציוויין שכתוב בפרשת משכן שני אמר רבי חייא בר ווא ובלבד מן °ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן עד סופיה דסיפרא *שבע של שבת מניין אמר רבי יצחק כנגד ז' קולות שכתוב בהבו לה' בני אלים אמר ר' יודן אנתוריא כנגד ז' אזכרות שכתוב במזמור שיר ליום השבת תשע של ראש השנה מניין אמר רבי אבא קרטוגנא כנגד תשע אזכרות שכתוב בפרשת חנה וכתיב בסופה °ה' ידין אפסי ארץ כ"ד של תעניות מניין רבי חלבו ור"ש בר רב נחמן תרוויהון אמרין כנגד כ"ד פעמים שכתוב בפרשה של שלמה רינה ותפילה ותחינה רבי זעירא בשם רבי ירמיה יחיד בתענית ציבור צריך להזכיר מעין המאורע איכן הוא אומרה בין גואל ישראל לרופא חולים ומה אומר עננו ה' עננו בעת ובעונה הזאת כי בצרה גדולה אנחנו אל תסתיר פניך ממנו ואל תתעלם מתחינתינו כי אתה ה' עונה בעת צרה פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה °ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יוציאם בא"י העונה בעת צרה ר' ינאי בשם ר' ישמעאל בשם בית ר' ינאי אומר [ב] בשומע תפלה: ר' יונה בשם רב אפילו [ג] *יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע איכן הוא אומרה ר' זעירא בשם רב הונא בלילי

גמ' ולמה. תקנו שמונה עשרה ברכות וכנגד מי הן: עד יענך ה' וגו'. וסוף המזמור יהיו לרצון אמרי פי שזה רמז הוא על סיום ברכות התפלה ומהאי טעמא נמי אומרים פסוק זה אחר תפלת י"ח: תשע עשרה הן. המזמורים: למה רגשו גוים לית היא מינון. אינו מן המנין בפני עצמו דאשרי ולמה רגשו חדא פרשתא היא: מיכאן אמרו. מרמז הפסוק יענך וגו' שהוא אחר י"ח מזמורים למדו גם כן שהמתפלל ולא נענה צריך תענית וזהו יענך ה' ביום צרה: רמז לת"ח וכו'. שלפי שאחר י"ח כתוב יענך לשון נוכח וזהו רמז שצריך לומר

תורה אור

לרבו אחר שהתפלל י"ח תקובל ותשמע תפלתך ולפיכך כתוב לנוכח ולא כתיב עננו ה' וגו' ומדרך ארץ להתלמיד שיאמר לרבו כך: אם יאמר לך אדם שבע עשרה אינון. ברכות התפילה אינם אלא י"ז וזהו כדתני בתוספתא ומייתי לה למאי דמסיק לקמן דתיקן כולל של דוד בבונה ירושלים וא"כ לא הוו אלא י"ז קודם שתקנו ברכת המינין: אמור לו של מינין כבר קבעוהו חכמים ביבנה. ומשלים. לי"ח ברכות: והכתיב אל הכבוד הרעים. והרי זה ג"כ הזכרה הוא ולמה לא תקנו עוד ברכה אחת נגד שם הזה: א"ל והתני כולל וכו'. בתוספתא סוף פ"ג ומייתי לה נמי לעיל בפ"ב בהלכה ד' וכלומר וליטעמיך תקשי לך דהשתא הוו להו טפי דהא למאי דהיו כוללין מעיקרא גם של דוד בבונה ירושלים בחדא ברכה ולא הוו אלא י"ז ולפיכך תקנו ברכת המינין להשלים י"ח והשתא שחזרו ונהגו לחלק לשל דוד ושל בונה ירושלים לשתי ברכות והוו להו י"ט אלא היינו טעמא מהאי קרא גופיה דפרכת מיניה כדמסיק ואזיל: אית לך מספקא לכל חדא וחדא מינהון אדכרה. כלומר מפני שזה השם אל הכבוד יש לך בו ספק אם לקבוע נגדו ברכה או לא לפי שאינו מהשמות שאינן נהגין ולפיכך מעיקרא לא הוו מהדרי אלא אחר י"ח כנגד י"ח אזכרות הבלתי נהגין ומחמת דהוה מספקא להו אחר כך שמא יש לקבוע ברכה גם כנגד שם הזה אל הכבוד וגו' הלכך מספקת אמרו לכל חדא וחדא מינהון משל דוד ומשל בונה ירושלים אדכרה בפני עצמה והשתא הכל ניחא וכן למאי דנהגי נמי השתא לומר י"ט ברכות: אם יאמר לך אדם תשע עשרה הן. עם הפסוק והנה ה' נצב עליו שמזכירין בו ג"כ אבות אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק: אמור לו. זה הפסוק והנה ה' וגו' לית הוא מינהון מפני שלא כתוב בו יעקב: אם יאמר לך אדם. א"כ מעתה שבע עשרה הן לפי שפסוק ויקרא בהם וגו' ג"כ לא הוזכר בו בפירוש יעקב: אמור לו. דשאני הפסוק הזה ויקרא וגו' דהוא ודאי נחשב מינהון הואיל וכתיב בו ויקרא בהם שמי הוה ליה כמו שם יעקב ג"כ מפורש בו: בפרשת משכן שני. כלומר בפ' פקודי והאי שני כמו שני דברים הכפולין על שם שכתוב בו שני פעמים משכן זה"ז ויש בפרשה זו י"ח פעמים כאשר צוה ה' עד סוף הספר והיינו דקאמר ובלבד מן ואתו אהליאב כלומר דלא מחשבינן הציווי שנאמר שם בפסוק ובצלאל בן אורי וגו' כי אם מכאשר צוה ה' וכו' הכתובים אחר הקרא דואתו ואילך עד סוף הפרשה:

בלילי

א"ר לוי כנגד י"ח אזכרות אר"ה אם יאמר לך אדם י"ז אינון אמור לו של מינים כבר קבעו חכמים ביבנה. כן גי' הסמ"ג ז"ל ר"ל דברכת המינים משלים לי"ח התיב ר"א בר"י קומי ר"י והא כתיב אל הכבוד כו' ר"ל אם כן הוי י"ט ומשני תני כולל של דוד בבונה ירושלים וא"כ אין כאן רק י"ח ופריך והא תני כולל של מינים ושל פושעים במכניע זדים ואית לך לכל הדא והדא מנהון אזכרה פי' אם אתה חושב גם מה שנכלל שיש שם כנגד כל אחד א"כ צריך שם גם כנגד מינים ופושעים וזדים. ע"ז קאמר ר"ח בשם ר"פ כנגד י"ח פעמים שאבות כתובים בתורה אם יאמר לך אדם י"ט הן אמור לו וזכרתי את בריתי כו' לית מנהון כן גי' הסמ"ג ז"ל פי' דלא חשיב אלא מה שהוא כסדר אבל כאן יעקב תחלה ואם יאמר לך אדם לפ"ז י"ז הן דהא לא כתיב רק י"ז פעמים כסדר

עין משפט נר מצוה

כח

א מיי' פ"ד מה' תפלה הי"ב סמ"ג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קיג ס"ז

כט

ב ג מיי' פ"ב שם הי"ד טוש"ע שם סי' תקסה ס"א

גליון הש"ס

אם יאמר לך אדם י"ט אינון. ע' במוהרא"פ כאן שפי' שהרי תשע עשרה הם. ומשני דביבנ' תקנוהו. ועיקר הרמז הוא למה שנתקנה מאנשי כנה"ג. אבל בפ"מ גרס שבע עשרה וכ"כ הגאון מוהרא"וו ז"ל בשנות אלי' והאריך בביאור כל דברי הירושלמי כאן ומצאנו בתוס' ריד בתעני' דף יג שפי' כמ"ש הר"א מוילנא ז"ל ע"ש שהאריך. וע' ביפה מראה כאן ובק"ע פ"ב מתענית ה"ב שם ובקונטרס תפלת כל פה סי' קיח:

מסורת הש"ם

ירושלמי תענית פ"ב ה"ב כל הסוגיא

כד"י הגירסא שבע עשרה

ברכות כט.

תענית יג:

מראה הפנים

כנגד שמנה עשר מזמורות וכו'. ובבבלי פרקין שם לא קאמר להא ואף דס"ל נמי אשרי ולמה רגשו חדא פרשתא היא כדקאמר בהדיא בפ"ק דף י' מיהו על כרחך דלא ס"ל לסוגיא זו דבבלי הכי אלא כדאמר בפ"ב דמגילה דטעמא דברכת השנים בתשיעית משום דדוד כי אמרה בתשיעית הוא דאמרה וכפירש"י שם שכתב וא"ת שמינית היא אשרי ולמה רגשו תרתי פרשתא הוו. והיינו דדעת רש"י כהאי מ"ד הכא לעיל בפ"ב דלמנצח על מות ולמה ה' תעמוד ברחוק חדא פרשתא היא ולא כמ"ש התוס' שם דמחולקין הם כפי הספרים שלפנינו וזה מכח הקושיא שהקשו מהיא דפ"ק אבל פלוגתא דאמוראי היא הכא בהא כדמוכח מלעיל וע"ש בהלכה ד' ד"ה מאה ועשרים זקנים וכו' מה שבארתי מזה וא"כ הך סוגיא דבבלי פרקין ס"ל כהאי סוגיא דמגילה ולדעת רש"י וכהאי מ"ד דלעיל בפ"ב בענין למנצח על מות ולמה ה' דחדא פרשתא היא ובענין טעמא לברכת המינין קאמר נמי התם בפרקין שם לר' לוי כנגד אל הכבוד הרעים אלא דהכא מוסיף בטעמא הוא להא דמעיקרא קודם התקנה ולהא דלאחר התקנה ומשום דמספקא הוה להו וכו' כמבואר בפנים. ומזה נלמד טעם על שלא קבעו הפייטנים שום קרוב"ץ בברכת את צמח דוד כמו שהוא בקרוב"ץ פורים וכט' באב לפי מנהג אשכנז וכן בתעניות לפי מנהג האיטלייאני. וזהו משום שבימים הקדמונים היו כוללים הכל בברכה אחת כפי ההוספתא אלא שאח"כ חלקו לירושלם ודוד לשתי ברכות כדאמר הכא והפייטן קבע דוקא בי"ח שאלו שהן כנגד הי"ח אזכרות מהבלתי נהגין: **כנגד** י"ח ציוויין שכתוב בפרשת משכן שני. יש סמך לזה על פי שאמרו חז"ל במדרש משכן משכן שני פעמים רמז למשכן שנתמשכן בעוונות וכו' ולאחר שנתמשכן אין לנו אלא תפלה במקום הקרבן ע"ש ובשלמה וגו' וכא דלא חשיב אשר צוה ה' דקרא ובצלאל וגו' משום דלא נשלמה מלאכת המשכן כ"א ע"י בצלאל ואהליאב עמו בדוקא ואם התבונן בפרשה זו תמצא כ"ב אזכרות בו לרמז על התורה בכ"ב אותיות שכל התורה היא שמותיו ית' ויתעלה כידוע ולפי שהתפלה והתורה הן שעומדות לנו אחר שנתמשכן בעוונותינו ויש בפסוק ואתו אהליאב רמז נפלא ואין כאן מקומו לבארו: **כנגד** שבעה אזכרות וכו'. ניחא ליה לרמז למזמור הזה דבשבת משתעי. והתם לא קאמר אלא כדר' יצחק כנגד ז' קולות מפני שהוא טעם כולל גם לז' ברכות דיו"ט: **יחיד** בתענית. ובבבלי פ"ק דתענית דף י"ג פליגי נמי וסקיל וטרי ומסיק

הש"ס

פירוש מבעל ספר חרדים

גמרא. מכאן אמרו המתפלל וכו'. דמקרא נדרש לפניו שכתוב אחר י"ח מזמורים הרמוזים לתפלת י"ח יענך ה' ואם לא ענך יענך ה' ביום צרה יום שהוא מיצר ומתענה וכמוהו פ' איזהו נשך את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך ודרשינן את כספך לא בנשך ובמרבית בנשך ובמרבית לא תתן אכלך: רמז. מלבד הדרשא שדרשתו יש רמז מדלא כתיב יענה ה' אלא יענך ה' למדבר לאחר: לרבו. המתפלל על צרתו דרים הי"ח מזמורים דמיירי בתלמיד חכם דכתיב כי אם בתורת ה' וכו' והיה כעץ שתול וכו' ודרשו עונתן של ת"ח מערב שבת לע"ש דכתיב אשר פריו יתן בעתו: אם יאמר לך אדם וכו'. אם יקשה דמעיקרא מתקנת עזרא אין הברכות של תפלה רק שבעה עשר דהוא לא תיקן ברכת המינין וגם ברכת את צמח דוד שאנו אומרים על פי הבבלי בני הירושלמי לא היו אומרים אלא כוללין אותה בבונה ירושלים וכדלקמיה דכולל של דוד בבונה ירושלים וכדמוכח נמי הירושלמי בהדיא בפ' היה קורא כי מייתי סדר ברכות התפילה נמצאו י"ז בלבד ואין לך להביא סמך לי"ח אלא לי"ז וקשיא אכולהו הסמכות די"ח שהבאת דשל מינין אינה אלא תוספת ואין מן המנין: כבר קבעו ביבנה. שמה סוף גלות סנהדרין ומעיקר תפילה נחשבה ולא תוספת: התיב ר' אלעזר. אדר' לוי דאמר כנגד י"ח אזכרות דהא י"ט אינון י"ח הויות ואל הכבוד הרעים הרי י"ט הזכרות וברכות התפילה אפילו בדמינין ליתנהו אלא י"ח וכדלכתיבנא: א"ל והתני כולל וכו'. וכנגד כל כוללין אלו קבע דוד אזכרה אחת דאל הכבוד וכנגד הברכות הגמורות י"ח הויות שהם שהויה הוא שם המפורש. ופריך אית לך מימר וכו' א"כ היה צריך דוד לקבוע נגד כל כולל מאלו הזכרה אחת: היכן הוא אומרה. כלומר באיזו תפילה מזכיר עננו

ערבית

שנויי נוסחאות (סו"א) אמר ריב"ל כד"ו ריב"ל אומר. (סו"ב) מזמורים כד"ו מזמרות. (ס"ז) מינהון כד"ו מינון. מכאן כד"ו מיכן. (סו"ז) סימון בכי"ל סימון בשם ר' יושע בן לוי. (סו"א) אזכרות כד"ו הזכרות. (סו"ב) הונא כד"ו חונא. תשע עשרה כד"ו שבע עשרה. (סוכ"א) מינהון כד"ו מינון. (סוכ"ב) יוחנן בכי"ל יונתן. (סוכ"ג) למטה דן כד"ו ליתא. (סוכ"ה) ר' יודן כד"ו ר' נתן. (סוכ"ו) קרטוגנא כד"ו קרטיגניא. (סוכ"ח) ור"ש כד"ו ורבי שמואל. (סוכ"ט) ותחינה ר' זעירא בכי"ל ותחינה ר' יונה ר' זעירה. רבי כד"ו רב. יחיד בכי"ל אמר יחיד. (סול"ג) עת צרה וצוקה כד"ו עת מצוקה. ממצוקותיהם בכת"א וממצוקותיהם. (סול"ד) העונה כו' ינאי כד"ו עונה כו' יניי. בשם ר' בכי"ל בר. בית בכי"ל ליתא. ינאי כד"ו יניי. (סול"ה) שגזר על עצמו תענית כד"ו שגזר תענית על עצמו.

עמודי ירושלים

אמר ר' מנא רמז לת"ח שאדם צריך לומר לרבו תשמע תפלתך וכ"ה בירושלמי תענית (פ"ב ה"ג) והנה בהג"א מה' תענית בסופו כ' שתלמיד צריך לומר לרבו תשמע תפלתך. וראיתי ביד שאול (סי' רס"ב ס"ק י"ב) שכ' ע"ז וז"ל לא ידעתי מקורו עכ"ל. ונעלם ממנו דברי הירושלמי האלו בב' המקומות שממנו מקור דברי ההג"א. וראיתי להשירי קרבן בתענית שם שכ' שם שהגירסא משובשת וצ"ל תשמע תפלתך והיינו דאדם צריך לילך בעת צרה לת"ח שיתפלל עליו ע"ש ולא ראה דברי ההג"א האלו שדברי הירושלמי הם כפשוטן שהתלמיד צריך לומר כן לרבו: **איכן הוא אומרה** בשם ר"ה בלילי שבת ויומו כו'. ע' שו"ת מהר"ם מרוטנבורג (ח"ג סי' קס"ו) שמובא שם דהיתה גירסתו בלילי שבת ופירש דבשבת אומר ברכה חמישית כשמתענה והשיג מזה על הבה"ג יעו"ש ובהג"ה:

עמודי ירושלים תנינא

כנגד י"ח פעמים שאבות כתובים בתורה אברהם יצחק ויעקב אם יאמר לך אדם י"ט הן כו' ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק מנהון והוא נ"כ בירושלמי תענית (פ"ב ה"ב) ונשכח בגליון הש"ס כאן לציין לתענית ובתענית לכאן וכ"ה בב"ר פס"ח והנה הירושלמי לא קחשיב רק מה שנאמר בתורה ולא בנו"כ והמה י"ח ואלו הן בראשית (נ, כד) שמות (ג, כד. ג. ו, כה טו טו שם מו ד. ס ו, ג ושם ח לג, א) במדבר (לב, יא) דברים (א, ח ו, י ט, ה שם כז שם י' ל' כ לג, ד) ס"ה י"ז ועם הכתוב ויקרא בהם שמי כו' הם י"ח וצ"ל דלא קחשיב רק מה דכתיב אברהם יצחק ויעקב ולא מה שכתוב ישראל דאל"כ הא יש עוד כתוב שמות (ל"ב יג) זכור לאברהם יצחק וישראל וראיתי בספר חסידים (סי' קס"ה) שכתב כ"ד פסוקים אברהם יצחק ויעקב על הסדר כו' ע"ש וכ' שם המפרש דקחשיב גם מנו"כ והנה בנו"כ המה מ"א (י"ח לו) מ"ב (יג כג) ירמיה (לג כו) דהי"א (כט יח) דהי"ב (ל' ו) וא"כ צ"ל דקחשיב גם מה שכתוב וישראל דהא הפסוקים ממלכים ודה"י שהבאתי כתוב בהם ישראל ולפ"ז יש בתורה עם הכתוב דויקרא בהם שמי י"ט ואותן החמשה שבנו"כ המה כ"ד (והמפרש בס' חסידים לא הרגיש בזה) ומה דלא חשיב הס"ח הכתוב דיהושע כ"ד ואקח את אביכם את אברהם כו' ואתן לו את יצחק כו' וכן הכתוב דתהלים ק"ה אשר כרת את אברהם ושבועתו לישחק ויעמידה ליעקב לחק כו' וכ"ת בדהי"א ט"ז עכצ"ל משום דהם בב' פסוקים ובס"ח קחשיב רק מה שנאמר בפסוק א' וא"ש הכל והבן: **היכן** אומר כו' בעת צרה רוקח (סי' ר"ח):